

неуједначеност стила, у коме се преплићу извјештајно и репортерско.

У закључку истичемо да је др Е. Мушковић у монографији *Тутин и околина* успјешно и вишедимензионално обрадио ову тему, запажајући и акцентирајући битне процесе,

које посматра у ширем контексту, тематском и територијалном. Његове анализе су коректно изведене, а закључивања су фундирана на валидној архивској грађи. Овим радом он се одужио и крају и науци.

Зоран Лакић

ТРЕЋИ БАТАЉОН ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ (Зборник сјећања)

Изашла је из штампе књига ЗБОРНИК СЈЕЋАЊА: ТРЕЋИ БАТАЉОН ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ, у издању Секције СУБНОР-а Југославије, коју је припремио Одбор III батаљона са одговорним уредником Бошком Брајовићем.

Поред до сада издата четири обимна тома историографије и мемоарске грађе о славном путу Четврте црногорске пролетерске бригаде, као и монографије о истој бригади од њеног ратног команданта генералпуковника и народног хероја Блажа Јанковића, појавио се и овај Зборник сјећања, као заједнички прилог ратној историографији Трећег батаљона ове прослављене бригаде. Он је посвећен „од стране преживјелих, својим ратним друговима и другарицама Трећег батаљона у знак дубоког поштовања и захвалности“. Зборник је обима 1188 страна, тврдог повеза, у који су унијети и сви народни хероји Трећег батаљона, њих 9, а илустрован је са 50 ратних фотографија и факсимила, и снабђевен регистром имена бораца, са основним биографским подацима, што указује на огромни труд и напор редакције и преживјелих другова да се достојно одуже својим погинулим друговима.

Врховни командант Тито је у свом говору борцима и руководиоцима ове бригаде, јуна 1942. на Зеленој гори, прије поласка на њен историјски пут, рекао:

„Прошао сам кроз први свјетски рат, видио сам Црвену армију, си-

бирске степе, и борбе совјетских партизана, али вам кажем да је ријетко наћи већих јунака него што их имате ви у својим редовима“...

А њен први командант Пеко Дапчевић, у монографији „Четврта пролетерска“ (Београд 1952), у предговору пише:

„Четврта пролетерска бригада, састављена од комуниста, скојеваца и блиских симпатизера Партије из једног дијела Црне Горе, била је већ по свом саставу гаранција да ће моћи примити велике задатке и обавезе пролетерских бригада. Од 1082 бораца и старјешине, колико је бројила приликом формирања, било је више од половине чланова Партије и СКОЈ-а. Онда је јасно да таква кадровска бригада, какве су још биле и Прва и Пета пролетерска, и није могла носити друго име него комунистичка или пролетерска, таква се бригада до посљедњег могла тући за ствар радничке класе ...

Њен састав, развитак Револуције, велико ратно искуство и чињеница да је постала породица народа Југославије, иако је приликом формирања била чисто црногорска, да је под својом пролетерском заставом извојевала више побједа него што би се могло на застави исписати, да је на њој исписала тако велике побједе као што су: Јајце, Ливно, Јабланица, Вилића гувно, Сутјеска, Колашин, Ибар, Копаоник, итд., чињеница да је на њој записала имена скоро половине бораца и старјешина, који су у њој били на дан формирања, а који падоше

мушки и комунистички за ствар социјализма, да је на својој застави записала имена 22 народна хероја, да је до краја остала вјерна свом народу, Партији и Титу, — учинили су од ње бригаду хероја, бригаду кова наших људи, наше Партије“...

Ратни командант бригаде Блажо Јанковић, у својој монографији „Четврта пролетерска црногорска бригада“ (ВИЗ, Београд 1976), пише поред осталог:

„Бригада је од формирања на Зеленој 10. јуна 1942. до Куршумлије 15. маја 1945. прешла више од 24.000 километара, у њој је ратовало 15 хиљада, а погинуло и рањено 10 хиљада, од 1082 борца на дан формирања, погинуло је 577, око 150 су остали тешки ратни војни инвалиди, а 300 бораца и старјешина је прекомандовано на руководеће дужности у друге јединице НОВЈ и на политички рад у позадини. Бригада је дала 23 команданта бригаде, исто толико политичких комесара, осам команданата дивизије, девет политичких комесара дивизије, три команданта и три политичка комесара корпуса, једног команданта армије и два политичка комесара армије. Њених осам припадника били су чланови АВНОЈ-а, 49 су одликовани Орденом народног хероја, а 31 су генерали...“

И кроз овај Зборник сјећања о Трећем батаљону прати се пут бораца прослављене бригаде, који су својом крвљу писали најсвјетлије странице наше историје, са беспријерним хероизмом, којим је крчат овај Зборник. Он је према ратном

путу батаљона подијељен у осам поглавља, и то: Од Бјелопавлића до Љубиња“, „У саставу Четврте пролетерске бригаде од Зеленој до Босанске Крајине и Далмације“, „Батаљон у Четвртој офанзиви, Батаљон у Петој офанзиви, Из источне Босне у Црну Гору, Први пут у Србију и повратак у Црну Гору, Други пут у Србију, На Сремском фронту и у завршним операцијама.

Кроз овај Зборник сјећања о Трећем батаљону Четврте црногорске, бројни примјери хероизма потврђују и оне Титове ријечи о херојској бригади, и ријечи команданата Пека Дапчевића и Блажа Јанковића, и ријечи Његоша — „покољење за пјесму створено“, које је пролазило са бојних пољана „у вјечито царство поезије“, чији ће примјер учити пјевача „како треба са бесмртношћу зборит“. То су незаборавна сјећања преживјелих ратника, генерала, хероја, команданата о славним биткама и погинулим херојима, који су на бројним ратиштима жртвовали себе као патриоти и комунисти за Партију, Тита и Слободу, за бољу сјутрашњицу, за братство и јединство народа Југославије, за срећнију будућност.

Очигледно је да је Зборник резултат вишегодишњих напора Редакције у настојању да трајно зарегиструје ратни хероизам и свог Трећег батаљона и Четврте бригаде, и тиме да драгоцјени прилог ратној историографији, која треба васпитно да послужи млађој генерацији.

Бранко Ј. Кркељић

ИСТОРИЈА 20 ВЕКА, часопис Института за савремену историју Београд

Крајем 1983. године појавио се први број новог историјског часописа — *Историја 20. века*, орган Института за савремену историју из Београда. Тиме су надомјештени часописи овог истог Института Историја XX вијека — Збирка радова

и Прилози за историју социјализма, који су након дугогодишњег живљења и животарења престали да излазе, управо 1983. године. Овакву одлуку самоуправни органи Института објаснили су на слиједећи начин: „ова одлука проузрокована је